

Esseitä instituutioista ja muista taloudellisen kehityksen syvistä määrittäjistä*

Heli Virta

KTT, tutkijaopettaja

Lappeenrannan teknillinen yliopisto

Rikkaiden ja köyhien maiden väliset varallisuuserot näyttävät olevan paitsi suuria myös pysyviä. Tilanteeseen liittyy mysteeri: vaikka köyhien maiden tulisi neoklassisten kasvumallien mukaan saada kiinni rikkaampia, kehitys on usein kulkenut päinvastaiseen suuntaan. Tilanne on erityisen huolestuttava Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, kun taas monet Kaakkois-Aasian maat ovat osoittaneet varallisuuserojen kaventamisenkin olevan mahdollista. Selitystä toisistaan erkaneville kehityspoluille etsitään nykyisin niin kutsutuista taloudellisen kehityksen syvistä määrittäjistä eli maantieteestä, kaupan avoimuudesta ja instituutioista.

Maantiedehypoteesin mukaan maan sijainti, ilmasto ja ekologiset tekijät vaikuttavat tuotantotekijöihin ja näiden kautta taloudelliseen kehitykseen (Gallup ym. 1999). Mahdollisia

kanavia ovat mm. kuljetuskustannukset sekä ilmaston ja tautitaakan vaikutukset työn tuottavuuteen. Myös luonnonvarojen runsauden on todettu olevan yhteydessä bruttokansantuotteen kasvuun.

Ulkomaankaupan avoimuus tai yleisemmin integroituminen maailmantalouteen saattavat myös tukea taloudellista kehitystä. Avoimuudella voi olla positiivinen vaikutus esimerkiksi fyysisen pääoman kertymiseen, koulutukseen ja tuottavuuteen. Teoria selittää osaltaan, miksi kaikki köyhät maat eivät ole saavuttaneet rikkaampia: Sachs ja Warnerin (1995) mukaan avoimet taloudet rikastuvat ja saavat kiinni ennestään vauraampia maita, kun taas suljetut taloudet eivät kehity vastaavasti.

Instituutihypoteesin kannattajat uskovat, että instituutiot vaikuttavat mm. investointihalukkuuden kautta taloudelliseen kehitykseen. Acemoglu ym. (2001) väittävät, että eurooppalaisten siirtolaisten kuolleisuus määräiti jo 1600-luvulla nykyisten instituutioiden laadun. Jos kuolleisuus oli korkea, instituutiot perustuivat siirtomaan riistolle eivätkä suojelleet yk-

* Tämä kirjoitus esittelee 29.8.2008 Helsingin kauppakorkeakoulussa tarkastetun väitöskirjani ”Essays on Institutions and the Other Deep Determinants of Economic Development”. Väitöstilaisuudessa vastaväittäjänä toimi professori Hannu Tanninen (Kuopion yliopisto) ja kustoksena professori Pertti Haaparanta.

sityistä omaisuutta. Mikäli kuolleisuus sen sijaan oli alhainen, siirtolaiset toivat eurooppalaiset instituutiot mukanaan. Tämä aikoinaan määritelty instituutioiden laatu on teorian mukaan säilynyt nykyhetken asti ja on siten edelleen suuressa roolissa taloudellisen kehityksen määrittäjänä. Myös Pohjois- ja Etelä-Korean nykyistä tilannetta voidaan pitää osoituksena instituutioiden merkityksestä. Koska näillä mailla on yhteinen historia sekä suunnilleen samanlaiset maantieteelliset ominaisuudet, taloudellisen tilanteen erojen on instituutiohypoteesin kannattajien mukaan johdettava instituutioista.

Instituutiohypoteesilla on vankin kannatus, minkä vuoksi väitöskirjanikin¹ keskittyy erityisesti instituutioihin. Se käsittelee taloudellisen kehityksen syvien määrittäjien roolia useissa yhteyksissä. Ensimmäisessä esseessä analysoidaan Kumarin ja Russellin (2002) hengessä työn tuottavuuden jakauman kehitystä vuosien 1980 ja 2000 välillä tulotason mukaan muodostetuissa maaryhmissä. Kunkin maan tuotannon tehokkuus arvioidaan ensin Data Envelopment Analysis (DEA) -menetelmällä, jolla kullekin maalle saadaan sen teknistä tehokkuutta mittaava lukuarvo. Lähestymistapa auttaa erottamaan maan potentiaalin siitä tasosta, jolla potentiaalia hyödynnetään. Kun kunkin maan tekninen tehokkuus on laskettu, voidaan työn tuottavuuden muutokset hajottaa teknologian kehittymiseen, teknisen tehokkuuden muutokseen sekä fyysisen ja inhimillisen pääoman karttumiseen.

Tulosten mukaan teollisuusmaiden työn tuottavuuden jakauma siirtyi oikealle vuosien

1980 ja 2000 välillä. Työn tuottavuus parani lähinnä teknologian kehittymisen ja fyysisen pääoman kertymisen myötä. Tuloksen voidaan tulkita heijastavan tieto- ja viestintäteknologian kasvanutta roolia 1990-luvulla. Vastaavaa työn tuottavuuden kohenemista ei ole havaittavissa kehittyvissä talouksissa, joissa teknologian ja fyysisen pääoman heikot kehitykset nollasivat teknisen tehokkuuden nousun positiivisen vaikutuksen. Tämä selittää osaltaan, miksi kaikki köyhät maat eivät ole saavuttaneet rikkaampia. Lisäksi fyysisellä pääomalla näyttää olevan suuri rooli tuloerojen säilyttämisessä.

Havainto teknologian kehittymisen negatiivisesta vaikutuksesta ei sovi yhteen sen kanssa, että kehitysmaiden voisi olettaa omaksuneen teollisuusmaissa kehitettyjä teknologioita. Tulos saattaa kuitenkin tarkoittaa, että kehitysmaiden tuotanto on keskittynyt hitaan teknologisen kehityksen sektoreihin. Toisaalta kehittyvät taloudet eivät ole välttämättä pystyneet investoimaan uusimpiin teknologioihin esimerkiksi likviditeettirajoitteiden vuoksi. Tämä heijastunee tekniseen tehokkuuteen: jos ei ole varaa investoida uuteen teknologiaan, vanhaa on hyödynnettävä tehokkaammin.

Maiden kehityspolkujen erot eivät näytä johtuvan pelkästään instituutioista. Maantiedehypoteesi voisi esimerkiksi selittää teknologioiden leviämisen hitautta teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välillä, sillä kirjallisuudessa on todettu teknologioiden leviävän parhaiten saman ekologisen vyöhykkeen sisällä itä-länsisuunnassa.

Toinen essee pohjautuu ensimmäisen esseen havaintoon kehitysmaiden parantuneesta teknisestä tehokkuudesta. Sen teoreettisessa osassa näytetään, että teknisen tehokkuuden, kehitysavun ja ulkomaisen velan välillä vallitsee monimutkainen suhde. Tämä on linjassa aiemman

¹ Väitöskirjan esseistä ensimmäinen, toinen ja neljäs on kirjoitettu yhteistyössä professori Pertti Haaparannan kanssa.

kirjallisuuden kanssa, sillä monissa tutkimuksissa on todettu kehitysavun tehokkuuden riippuvan esimerkiksi poliittisesta ympäristöstä.

Empiirisessä osassa käytetään DEA:n avulla laskettuja teknisen tehokkuuden arvoja. Estimoinnit nojaavat väitteeseen, jonka mukaan kehitysapu on tehokkainta hyvässä politiikkaympäristössä (Burnside ja Dollar 2000). Esseen tulokset tukevat väitettä, sillä niiden mukaan kehitysapu nostaa teknistä tehokkuutta vain, jos politiikkaympäristö on hyvä tai instituutiot ovat laadukkaita. Sama koskee ulkomaista velkaa, vaikkakaan ei yhtä vahvasti. Nämä havainnot korostavat instituutioiden roolia suhteessa maantieteellisiin tekijöihin.

Esseen muiden tulosten mukaan maan alhainen tekninen tehokkuus johtaa joskus tilanteeseen, jossa tehokkuutta on vaikea parantaa. Lisäksi väestönkasvulla on positiivinen vaikutus tekniseen tehokkuuteen, kun taas fyysisen pääoman kasvu laskee sitä. Jälkimmäinen vaikutus heijastanee ensimmäisen esseen havaintoa siitä, että pääoman puutteessa olemassa oleva pääoma on hyödynnettävä mahdollisimman tehokkaasti.

Kolmas essee keskittyy entistä suuremmin instituutioihin. Kiinnostuksen kohteena on korruptio, jonka tason on todettu olevan hälyttävän korkea useissa kehittyvissä talouksissa. Eriytyisen huolestuttavaa on, että joidenkin arvioiden mukaan korruption aiheuttamat tappiot osuutena bruttokansantuotteesta ovat viime vuosina nousseet monissa köyhissä maissa. Esseessä tarkastellaan epäsuoraa kanavaa, jossa korruptio vaikuttaa harmaan talouden kokoon ja sitä kautta viralliseen, verotettavaan, talouteen. Myös harmaa talous on merkittävä ilmiö kehittyvissä talouksissa.

Lähtökohta on, että korruption ilmenemismuodoilla voi olla erilaisia seurauksia. Jos siis

kehitysmaiden ja teollisuusmaiden korruption tyypit eroavat toisistaan, myös korruption ja harmaan talouden suhde saattaa vaihdella tulo-tason mukaan. Näkökulmaa demonstroidaan aluksi teoreettisella mallilla, jossa on kahdenlaista korruptiota. Ensimmäisessä tapauksessa lahjuksia maksetaan, jotta yritys saa projekteja. Tällöin korkeampi korruptio johtaa aina suurempaan harmaaseen talouteen. Toisessa tapauksessa yritys voi alentaa maksamiaan veroja lahjuksilla, mikä on yleisempää kehitysmaissa. Korruptio voi tällöin äärimmäisessä tapauksessa pienentää harmaata taloutta. Jälkimmäisen vaihtoehdon todennäköisyys kasvaa, kun mahdollisuudet vaikuttaa veroihin lahjuksilla suurenevät. Tämä on todennäköisempää maissa, joissa on heikot instituutiot ja joissa byrokraattien riskit lahjusten ottamisesta ovat pienemmät.

Empiirisessä osassa oletetaan maantiedehypoteesin mukaisesti, että maan sijainti vaikuttaa korruption tyyppiin ja sitä kautta korruption ja harmaan talouden yhteyteen. Tulosten mukaan sijainnilla on väliä. Mitä suurempi osuus maasta sijaitsee trooppisella vyöhykkeellä, sitä enemmän tietty korruption taso kasvattaa harmaata taloutta. Lisäksi korruption ja harmaan talouden välillä vallitsee tropiikissa negatiivinen suhde, eli mitä alhaisempi korruptio, sitä suurempi harmaa talous. Johtopäätös on linjassa teoreettisen osion kanssa, sillä trooppisen vyöhykkeen maissa on usein heikkolaatuiset instituutiot.

Neljäs essee jatkaa instituutioiden ja korruption parissa keskittyen demokratiaan ja demokratioitumiseen. Lisäksi se tutkii niin kutsutun modernisaatiohypoteesin paikkansapitävyyttä eli sitä, vaikuttavatko maan tulotaso, koulutus, teollistuminen ja kaupungistuminen positiivisesti demokratian asteeseen.

Esseessä tarkastellaan ensin mallin avulla demokratisoitumisen tyyppiä ja todennäköisyyttä, kun alkutilanteena on eliitin hallitsema autokratia. Eliitin ulkopuolisen enemmistön koostumuksella näyttää olevan suuri vaikutus lopputulokseen. Vaihtoehtoja ovat autokratian säilyminen, puhdas demokratia, korruptoitunut demokratia sekä demokratia, jossa eliitti liittoutuu enemmistön vähemmistöryhmän kanssa. Lopputulokseen vaikuttavia tekijöitä ovat myös luonnonvarojen runsaus, korruption aiheuttaman hyvinvointitappion suuruus sekä tuottavuus.

Empiirisen osan tulokset ovat osittain ristiriitaisia, sillä vain jotkut käytetyistä estimointimenetelmistä tukevat modernisaatiohypoteesia. Korruptio näyttää kuitenkin heikentävän demokratiaa systemaattisesti. Maantiedehypoteesin mukaisesti runsailla luonnonvaroilla on sama vaikutus. Tämä havainto tukee resurssikirousteoriaa, olettaen että demokratian aste vaikuttaa positiivisesti taloudelliseen kehitykseen. Joka tapauksessa kaikki taloudellisen kehityksen syvät määrittäjät näyttävät näiden estimointien mukaan olevan yhteydessä demokratisoitumiseen. Vahvin tulos on kuitenkin, että sekä demokratian että korruption tasot muuttuvat hyvin hitaasti.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikki taloudellisen kehityksen syvät määrittäjät osallistuvat maiden kehityspolkujen suuntaamiseen. Tästä huolimatta väitöskirjani korostaa instituutioiden merkitystä taloudelliselle kehitykselle. □

Kirjallisuus

- Acemoglu, D., Johnson, S. ja Robinson, J.A. (2001), "The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation", *American Economic Review* 91: 1369–1401.
- Burnside, C. ja Dollar, D. (2000), "Aid, Policies, and Growth", *American Economic Review* 90: 847–868.
- Gallup, J.L., Sachs, J.D. ja Mellinger, A.D. (1999), "Geography and Economic Development", *International Regional Science Review* 22: 179–232.
- Kumar, S. ja Russell, R.R. (2002), "Technological Change, Technological Catch-up, and Capital Deepening: Relative Contributions to Growth and Convergence", *American Economic Review* 92: 527–548.
- Sachs, J.D. ja Warner, A.M. (1995), "Economic Reform and the Process of Global Integration", *Brookings Papers on Economic Activity* 1: 1–118.